

A POSZTLIBERÁLIS KORSZAKRÓL

Novák Zoltán

MIT TANULHATUNK

Minden ország számára fontos, hogy tanuljon más országok pozitív példáiból. Elemzőknek is fontos, hogy figyelemmel kövessék más elemzők munkáit. E gondolat jegyében született "Mit tanulhatunk?" című sorozatunk, amellyel a jövőben gyakran jelentkezünk.

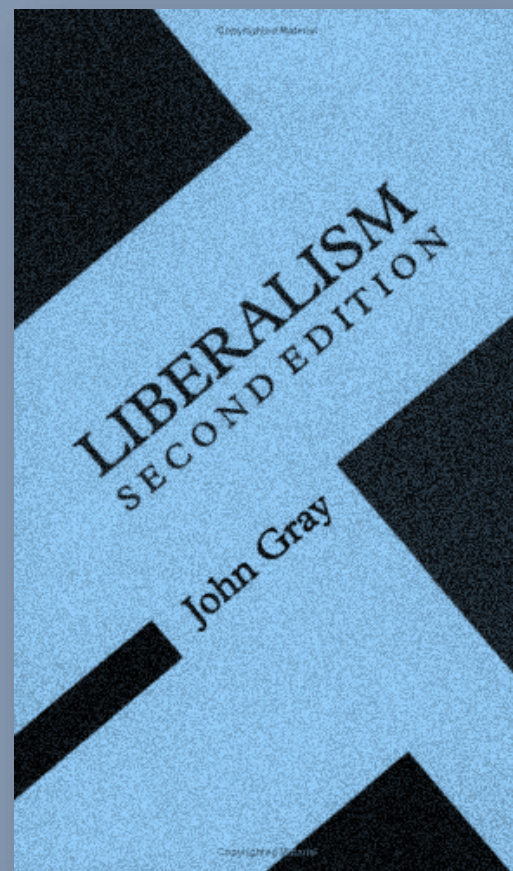
"Csak a pluralizmus problémájával szembenező posztliberális politikai gondolkodás fejlődésétől remélhetjük, hogy sikerül megmenteni és megújítani mindazt, ami értékes a liberális gondolkodásban és gyakorlatban."

Fogalmazott John Gray a Liberalizmus című kötetének utolsó fejezetében, 1994-ben. Ez gyakorlatilag a kötet zárógondolata, és az ad neki sajátos pikantériát, hogy a most megjelent kötetének (Az új Leviatánok: gondolatok a liberalizmus után) baljós következtetéseiből az derül ki, hogy az idézetben megfogalmazott remény az elmúlt harminc év során fokozatosan elpárolgott.

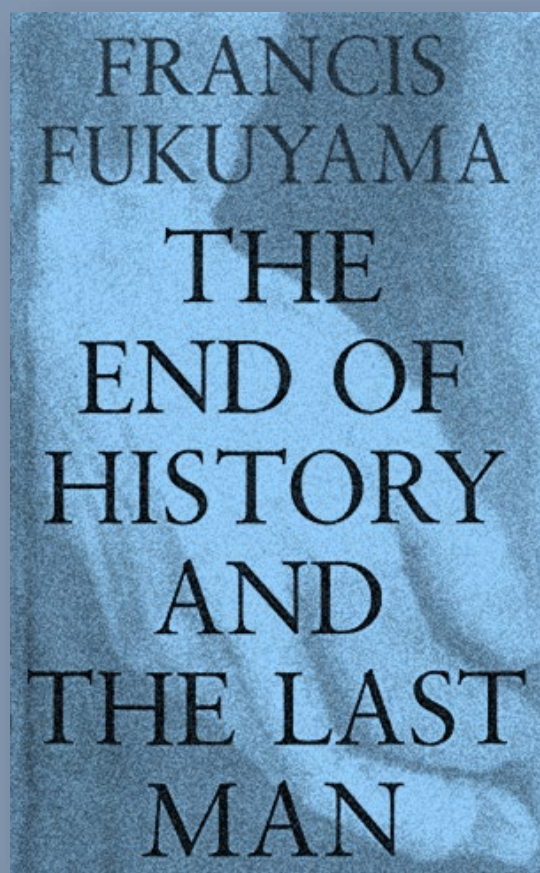

John Gray: angol politikai filozófus, a London School of Economics and Political Science professzora, de tanított Oxfordon és az Essexi Egyetemen, vendégprofesszorként megfordult a Harvardon és a Yale Egyetemen. Főbb művei: Liberalism (1986); Two Faces of Liberalism (2000); Black Mass: Apocalyptic Religion and the Death of Utopia. (2007); Endgames: Questions in Late Modern Political Thought (1997); Seven Types of Atheism (2018);

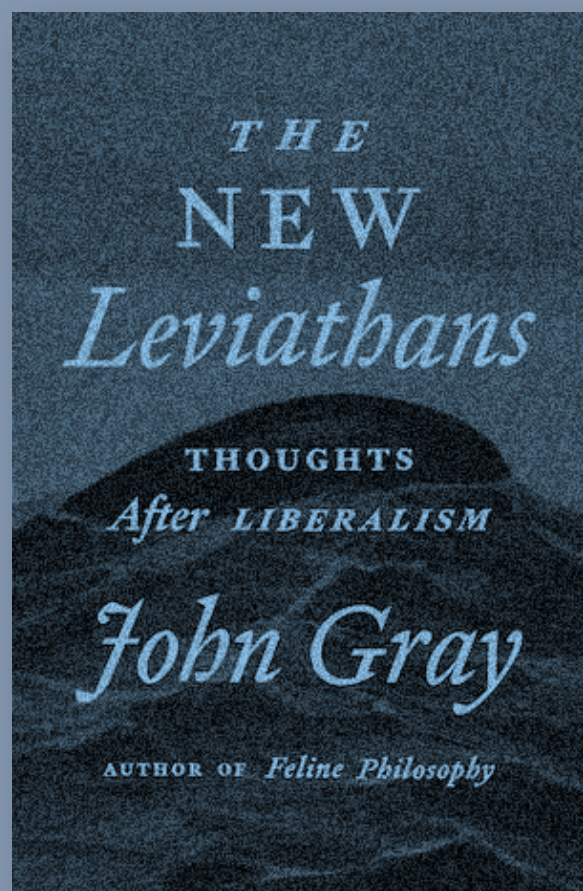
A '94-es kötet egyébként Gray 1986-os könyvének újrakiadása, amelyben a szerző egy átfogó és eredeti értelmezését adta a liberalizmus történeti fejlődésének. Ezt toldotta meg 1994-ben egy zárófejezettel, melynek helyzetértékelése igencsak elütött az aktuális korszellemtől. Az uralkodó világértelmezést leginkább a *történelem vége* kitétellel ragadhatjuk meg a legplasztikusabban, mely a liberalizmus győzelmének motójává vált a kilencvenes években, és akkoriban nemcsak Fukuyama, hanem mindenki úgy gondolta, hogy tényleg ez a harc volt a végső, és a liberális demokrácia akadálytalanul elindulhat világhódító útjára. És mi tagadás, el is indult. A demokrácia-indexek is azt mutatták, hogy a demokrácia megállíthatatlanul terjed, sokáig tényleg úgy tűnt, hogy a rivális nélkül maradt Nyugati modell egyeduralkodóvá válik, és semmi nem állíthatja meg a térnyerését.

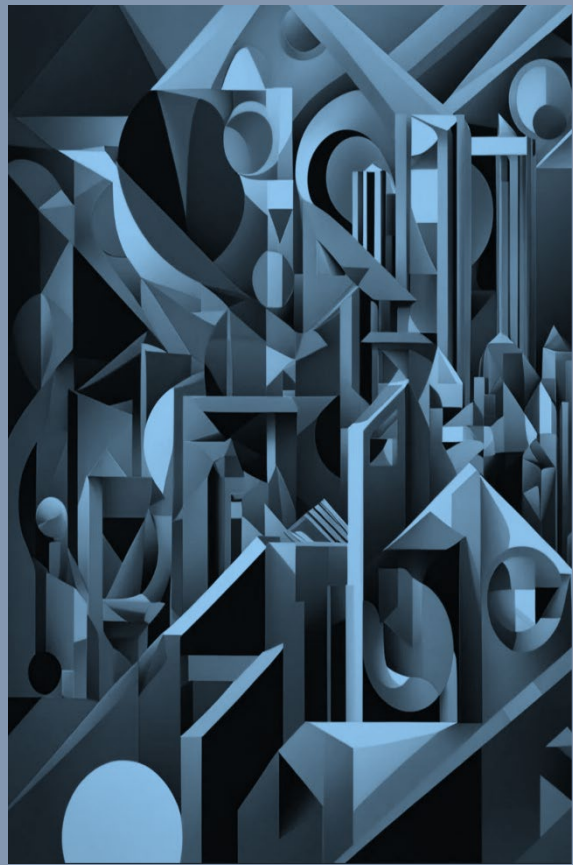
Jellemző, hogy manapság nagyságrendekkel többet idézik Fukuyamát, mint akkortájt, többnyire azért, hogy a fejére olvassák, hogy mekkorát tévedett. De eme tevékenységre (fejreolvasás) keveseknek van akkora erkölcsi/intellektuális kreditje, mint Graynek – alkalmanként meg is teszi. Ő ugyanis akkor '94-ben, a liberál-optimizmus zenitjén, korántsem volt olyan derűlátó a liberális világrend jövőjét illetően, mi több, egyenesen úgy fogalmazott, hogy a liberalizmus a modern kor világfelfogása volt, mely a posztmodern korban már tarthatatlan. Mégpedig azért, mert a liberalizmus eredendő eredője/motorja, a felvilágosodás nagy projektje végleg kifutott. Már a kora modern korban az volt az alapkérdés, hogy hogyan teremthető meg az a feltételrendszer, melyben az egymással rivalizáló és gyakran összeegyeztethetetlennek tűnő világnézetek békében együtt élhetnek. A felvilágosodás nagy terve, ígérete, az volt, hogy e feltételrendszer képletét kidolgozza, megteremti, kivajúdjá. Mivel

ez máig nem történt meg – Gray állítása szerint – a felvilágosodás nagy terve kudarcot vallott. A liberalizmus tehát dögölt lovon ül, és nem hajlandó tudomást venni róla. Filozófiai alapokon nyugvó érvelés mentén jut arra következtetésre, hogy a felvilágosodás-projekt kifulladt, és meg van győződve arról, hogy ezen a Szovjetunió bukása sem változtat, sőt, amit mindenki a történelem végének lát, az valójában a történelem feltámadása. Ezeknek a gondolatoknak a kilencvenes évek közepén teljes értetlenség volt az osztályrésze. És ezen az sem sokat segített, hogy voltaképpen nem temetni jött a liberalizmust, hanem arra hívta fel a figyelmet, hogy megújulásra szorul. A fenti idézettel összhangban azt a ambiciózus penzumot róttta ki a kortárs gondolkodók számára, hogy a „posztliberális gondolkodásnak szembe kell néznie a pluralista kihívással: meg kell találnia azokat az intézményeket, amelyek mind az államok között, mind pedig az államokon belül megteremtik kulturális

sokféleség békés érvényesülésének keretét". Most némi intellektuális nagyvonalúsággal tekintsünk el attól az apró elmentmondástól, hogy ezzel gyakorlatilag újrafogalmazta a felvilágosodás alapvető tervét, és vessünk inkább egy pillantást arra, hogy Gray szerint mennyiben sikerült reflektálnia a nyugati szellemi elitnek, a harminc évvel ezelőtt megfogalmazott kihívásra. A válasz rövid és egyszerű: semennyire sem. Legalábbis ez derül ki a szerző új kötetéből, melyben az elmúlt években megjelent esszék átdogozott formában lettek kötetbe szerkesztve. Ebből az derül ki, hogy ahelyett, hogy közelebb jutottunk volna a fent említett probléma megoldásához, épp távolodunk tőle. Ugyanis amikor a nyugati elit észlelte, hogy a világ letér a liberális forгатókönyv által előírt útról, egy „hiperliberális projektbe” kezdett (woke mozgalom), és azt várja el az emberektől, hogy elszakadva a múltjuktól és hagyományaiktól, a semmiből teremtsék újra identitásukat.

A posztliberális korszak kontúrjai Gray új könyvében sem lettek kontrasztosabbak, mint a harminc évvel ezelőttiben, mindazonáltal az általa felvillantott jövőkép meglehetősen sötét, amelyben még a globális anarchizmus képe is meg-megvillan.

Egy dolgot mindenképpen megtanulhatunk Graytól, a korábban kigondolt világ-forgatókönyvek már valóban nem működnek, a posztliberális korszak – akár tetszik, akár nem – beköszöntött, és ha nem leszünk képesek a kultúrák együttélésének elméleti feltételrendszerét megteremteni, tehát a liberális világrend eszmerendszerét meghaladni és megújítani, akkor nehéz idők jönnek, és a következő évtizedekben permanens utóvédharcra kényszerülünk.

„A nyugat és mi”
interjú-sorozat

Világrend és a ma-
gyar külpolitika

Keleti vezetők a
Karmelitában

Tanítható-e a
demokrácia?

A Kárpátok
Prigozsinja?

Megjelent a Méltányosság Politikaelemző Központ új közéleti magazinjának első száma, melyben bemutatjuk, mit tehetnek a filmek a demokrácia érdekében.

